

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ТВОРЧОСТІ СПІЛЬНОТ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Москаленко В.В., Сила Т.І. Особливості соціальної творчості спільнот: теоретико-методологічний аспект. В статті соціальна творчість спільнот розглядається в парадигмі методології конструктивістського напрямку в соціальній психології. Соціальну творчість визначено як діяльність спільноти, результатом якої є створення «нового» у соціальних відносинах, яке породжується у міжособистісній взаємодії членів спільноти і є таким, що якісно змінює життєдіяльність спільноти. Інновації, які виникають в результаті соціальної творчості, розглядаються як нова сумісно створена система характеристик відносин між індивідами, що інтегрується ними у процес їх спільної взаємодії. Розглянуто механізми генерації соціальних інновацій. Акцентовано увагу на продуктивності методології конструктивізму у дослідженні механізму генерації соціальних інновацій. «Соціальне навчіння» розглянуто як технологію моделюючих впливів на суб'єктів спільнот з метою модифікації їх поведінки, зміни якості життєдіяльності спільноти.

Ключові слова: соціальна творчість, спільнота, міжособистісна взаємодія, конструктивістська парадигма, соціальне навчіння, соціальні інновації.

Москаленко В.В., Сила Т.І. Особенности социального творчества сообществ: теоретико-методологический аспект. Социальное творчество рассматривается в статье в аспекте парадигмы конструктивизма. Социальное творчество определяется как деятельность сообщества по созданию инноваций, качественно изменяющих его жизнедеятельность и детерминирующих развитие. Социальные инновации возникают в межличностном взаимодействии членов сообщества как новая совместно созданная система характеристик отношений между индивидами, которая интегрируется ими в процесс их совместной жизнедеятельности. Рассмотрен механизм генерации социальных инноваций. Акцентируется внимание на продуктивности методологии конструктивизма в исследовании механизма генерации социальных инноваций. «Социальное научение» рассмотрено как технология моделирующих влияний на субъектов сообществ с целью модификации их поведения, смены качества жизнедеятельности.

Ключевые слова: социальное творчество, сообщество, межличностное взаимодействие, парадигма конструктивизма, социальное научение, социальные инновации.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток науки та техніки, нестабільна політична ситуація і гострі соціально-економічні питання наповнюють повсякденне життя сучасної людини безліччю проблем, вирішення яких потребує нестандартного, креативного підходу. Сучасний світ все частіше змушує людину до миттєвих відповідей на різні варіанти нестандартних ситуацій, які потребують від неї інновацій, експериментів та перетворень у житті соціуму. Новостворені ситуації вимагають від сучасної людини колективних ініціатив, згуртованості з іншими людьми, негайного прийняття рішень на основі аналізу інформації у ситуації міжособистісної взаємодії в умовах спільноти. Долучаючись до різних форм соціальної активності, громадяни готують умови для

актуалізації надситуативності як здатності суб'єктів виходити за межі однозначних конструкцій «зовнішньої доцільності», тим самим бути активним актором і споживачем соціальної творчості.

Згідно з усталеним поглядом, соціальну творчість визначають як форму соціальної активності, спрямовану на зміни соціальної реальності, як вихід за межі конструкцій існуючого соціально-психологічного простору життєдіяльності людини з метою створення нової соціальної ситуації, в якій відбувається світоглядна трансформація громадян, завдяки чому вони обирають активну громадянську позицію.

Участь в соціальній творчості є однією з найбільш доступних населенню форм соціальної активності, яку доцільно називати провідним фактором перспективного розвитку громадянського суспільства. Саме тому проблема дослідження процесу соціальної творчості спільнот є надзвичайно актуальною у сучасному динамічному суспільстві.

Визначаючи соціальну творчість як таку діяльність спільноти, результатом якої є створення «нового» у соціальних відношеннях, ми виходимо з того, що «нове» породжується не однією особою, а взаємодією її з іншими людьми. Виникає питання визначення механізму його творення.

Питання механізмів соціальної творчості не є новим у науці. У філософії воно поставлено як проблема єдності одиничного і загального, у соціальній психології – як співвідношення індивідуального і спільного, у соціології – як взаємодія макросоціального та мікросоціального рівнів соціуму.

Різними напрямками і школами та в різні історичні епохи даються неоднакові відповіді на це питання, детальний аналіз якого не є задачею нашого дослідження. В зв'язку з темою нашої статті ми зосереджуємо увагу на поясненні особливостей механізму змін макросоціальних процесів (нове у спільноті) особливостями дій одиниць мікросоціального рівня (окремих індивідів) як основному механізмі соціальної творчості спільноти.

Аналіз останніх публікацій. Питання соціальної творчості має чимало аспектів, пов'язаних з причинами, які детермінують цей процес, а також – з особливостями різного рівня спільнот, відносно яких розглядається процес соціальної творчості.

Значне місце в історії науки займає сторінка дослідження «психології народів і мас» – теорія масових рухів і суспільних перетворень на рубежі XIX-XX ст. (Г. Лебон, Г. Тард, З. Фрейд, С. Сигеле, М. Михайловський та ін.). «Психологія народів і мас» по своєму намагалась відповісти на запитання, які ставило в той час суспільство перед наукою. В центрі уваги дослідників були питання психологічних механізмів суспільних перетворень, якими було визначено навіювання, наслідування, ідентифікація, психологічне зараження тощо. Психологія мас базується перш за все на різкому протиставленні індивіда в ситуації, який знаходиться поза спільнотою, тому індивідові, який знаходиться у її складі. Не дивно, що одна із значних робіт у світі з соціальної психології, яка вийшла в останні десятиріччя, називається «Вік натовпу» [8]. Автор цієї роботи, видатний французький соціальний психолог С. Московічі визначив її тему як перехід від індивідуальної психології до психології мас. Не можна не погодитись з ним у тому, що хоча постулатом психології все ще залишається розглядання психічних явищ тільки як індивідуальних, однак на практиці відбувається і використовується психологія

мас. Отже, у вік мас найважливішим об'єктом наукового аналізу в психології стають спільноти.

В соціальній психології ХХ ст. психологічні характеристики різних форм масової поведінки досліджуються як «колективна поведінка». Зокрема, американський соціолог Г. Блумер в своїй роботі «Колективна поведінка» (1951) [1], визначаючи термін, пише, що природа колективної поведінки передбачає розглядання різних видів спільнот, їх особливості, закономірності та механізми утворення.

Ідеї колективної поведінки, висунуті і проаналізовані видатними класиками соціальної психології, виражають і спираються на особливості людської психіки, зокрема ті, що сформульовані в положенні, в якому протиставляється прихованість психічних властивостей людини в ситуації, коли вона наодинці, їх гучному прояву в ситуації об'єднання з іншими людьми. Йдеться про основне питання психологічної науки про співвідношення соціального і психологічного, яке представлено також у ідеї співвідношення макросоціальних і мікросоціальних чинників психічних процесів, зокрема й у процесі соціальної творчості.

Досить впливовою на пояснення творчих процесів у різних сферах суспільства виявилась ідея М. Вебера – шукати важливі детермінанти макроісторичних процесів у мікросфері людських мотивацій, відносин і цінностей [2, с. 11].

Ця ідея знайшла розвиток у соціальній психології середини ХХ ст. Зокрема, американський соціальний психолог Амітай Етціоні у своїй теорії «активного суспільства» (1968) доводить, що основним джерелом зміни суспільства є творчість людей, колективів. Ключовим поняттям його теорії є поняття «мобілізація», «соціальна активізація». Мобілізаційні сили колективів і суспільств Амітай Етціоні вбачає у їх власних перетвореннях і трансформації їх відношень з іншими соціальними одиницями. Він стверджує, що коли соціальна одиниця мобілізується, вона має тенденцію змінювати свою власну структуру і межі, а також структуру тієї більш високої структури, членом якої вона є. Отже, суспільство має властивість самоперетворюватись завдяки «творчій респонсивності», або здатності творчо відкликатись на впливи [3].

Відомою в науці та цікавою з точки зору пояснення психологічних механізмів соціальної творчості є теорія мотивації досягнень Мак-Клеланда. Згідно з нею, джерело нового у суспільстві знаходиться поза особистістю, воно – у соціально-психологічному феномені «мотивації досягнень», який виникає у різні історичні епохи як певний психологічний стан спільноти, який характеризується поширенням соціальних установок – прагнення до успіху. Історичні періоди відрізняються рівнями досягнень суспільства, що мають вияв у різних особистісних синдромах. Існують синдроми «приєднання» (конформізму), а також «влади». Розповсюдженість першого перешкоджає конкуренції, творчості, оригінальності, новим ідеям, гальмуючи економічний розвиток. У сполученні з синдромом «влади» вони сприяють розповсюдженню тоталітарних тенденцій. Для здійснення якісних змін суспільства потрібні умови для інтеріоризації індивідами існуючої системи соціальних цінностей «мотивації досягнень», яка здійснюється в процесі соціалізації. «Мотивація досягнень» об'єктивується в поведінці окремих особистостей через риси, що стимулюють соціальну творчість.

На початку ХХІ ст. набувають поширення теорії соціальних змін, в яких механізм соціальної творчості розглядається як відтворення дійсності індивідуальними і колективними діячами у їх взаємопов'язаних діях. Великий внесок у розуміння процесу

змін у житті людських суспільств здійснив польський соціолог Петро Штомпка [14]. Вагомим внеском у теорію соціальних змін може вважатись здійснений П. Штомпкою аналіз змін у посткомуністичних країнах з позиції концепції соціокультурної травми. В своїй концепції П. Штомпка характеризує дискурс травми як аспект соціальних змін, що має як деструктивні, так і конструктивні наслідки. Основною конструктивною функцією культурної травми, на думку вченого, є формування нової ідентичності внаслідок стимулювання суб'єктності, творчої активності суспільства.

Одним з напрямів розвитку теорії соціальних змін є соціологія мереж, що заснована на ідеях Г. Зіммеля, П. Блау, Т. Бернса, М. Кастельса та ін. Цей підхід бере до уваги індивідів і структури, які «знизу» і «зверху» зумовлюють проміжний рівень соціальної реальності – практику. Місце (статус) у «суспільстві мереж» розглядається як детермінанта соціальних реалізацій індивіда, а також як соціальний капітал, що дає можливість йому реалізувати свої прагнення.

В розглянутих теоріях соціальну реальність представлено у вигляді життєвого процесу, послідовності змін, що конструюються завдяки творчості діячів – соціальних суб'єктів, які знаходяться у єдиному процесі розвитку з суспільством, яке трансформується. Альтернативи дій народжуються кожної миті у великій кількості в соціальному просторі, який є по суті біфуркаційним. Виникаючи із хаоса (З. Бауман), суспільство самоорганізується і набуває об'єктивності завдяки соціальній інтеракції і комунікації активних суб'єктів. Мова йде про головну роль різноманітних людських спільнот, без яких жодна соціальна інновація не відбудеться.

Формулювання мети і завдань статті. Метою нашого дослідження виділено аналіз взаємодії індивідів спільноти, результатом якої є виникнення «нового».

Виклад методики і результатів дослідження. Інноваційна особистість (Е. Хаген), яка сформована умовами сучасності як передумова економічного зростання, розповсюдження підприємництва і накопичення капіталу, може бути учасником процесу соціальної творчості лише у взаємодії з іншими членами об'єднань громадян, бо основною роллю будь-яких соціальних об'єднань є організація змін, які постійно революціонують життя, його стандарти, цінності та інші соціальні норми.

На початку 2000-х років німецькі політичні філософи В. Меркел і Х. Лаут запропонували модель громадянських організацій, що передбачала виконання ними п'яти основних функцій: всебічний захист прав громадян; ефективне посередництво між державою та громадянами; популяризація традицій громадянської участі; комплексна інтеграція суспільства; системна комунікація [7, с. 5]. Привнесені цією моделлю функції стали викликом для громадського сектору, та актуалізували необхідність залучення інструментарію соціальної творчості.

Розглянемо це детальніше. У визначенні поняття «соціальна творчість» категорія «соціальне» (*socialis* лат.– товариський, громадський) вживається як в широкому, так і вузькому значенні. В широкому розумінні феномен «соціального» означає те, що поділяється всіма людьми, всіма членами суспільства, що проявляється скрізь, де дія однієї людини зіштовхується з дією іншої. Люди існують у загальному соціально-психологічному просторі, вони більш-менш поділяють значення об'єктів, які ними сприймаються. Засобом створення таких загальних уявлень є комунікація. Ідея соціального як такого, що поділяється всіма людьми, базується на двох постулатах: перший означає те, що у поведінці всіх людей існує передбачена схожість, яка базується

на уявленнях про загальну людську природу, що набуті ними у досвіді; другий постулат означає, що існує також відмінність у поведінці людей, з чого народжується інноваційність поведінки. Саме тому, соціальне – це завжди реконструкція того, що існує навколо. Ця реконструкція здійснюється на основі досвіду, потреб, мотивів, індивідуальних здібностей тощо.

У вузькому значенні «соціальне» означає діяльність у численних соціальних групах, організаціях, інституціях як таке, що породжується взаємодією людей і стає надіндивідним, нематеріальним, таким, що має зворотній вплив на кожного партнера інтеракції.

В нашому дослідженні категорія «соціальне» вживається у вузькому значенні як феномен, що виникає у результаті взаємодії індивідів у конкретних спільнотах (групах), як сукупність/система певних властивостей та особливостей відносин, що інтегрована індивідами або спільнотами у процес спільної взаємодії в конкретних умовах.

Феномен соціальної творчості не є незалежним від джерела її виникнення. Соціальна творчість спільнот детермінується всіма їх особливостями: формами, функціями, закономірностями та ситуацією їх виникнення. Цілком зрозуміло, що різні спільноти характеризуються особливостями психологічних механізмів міжособистісної взаємодії, які зумовлюють характер їх соціальної творчості.

Сучасна епоха характеризується процесами виникнення і функціонування великої кількості громадських утворень – як різного роду формальних і неформальних груп, так і особливо, чисельних «некласичних» масових спільностей, пов'язаних з розвитком mass media. Без спеціального аналізу можна стверджувати, що всі вони не співпадають один з одним за своїми характеристиками. Однак, з іншого боку, всі вони є різними видами загального роду людських спільнот, що зобов'язує у аналізі враховувати ті загальні характеристики, що впливають на процеси соціальної творчості, а саме:

- статистичний характер спільноти, який виражається в тім, що дана спільнота, співпадаючи з чисельністю її дискретних «одиниць», складає самостійне, цілісне утворення, яке відрізняється за своїми закономірностями і властивостями від елементів, що її складають;

- стохастична (імовірна) природа спільноти, що знаходить вираження у тому, що «входження» індивідів у дану спільноту є «випадковим», неупорядкованим, здійснюється за формулою «може бути, а може й не бути», розмитими межами, невизначеним кількісним і якісним складом;

- ситуативний характер існування спільноти, який полягає в тім, що вона утворюється і функціонує виключно на базі і в межах тої або іншої конкретної ситуації, в результаті чого є нестійким утворенням, що змінюється під дією випадковостей;

- виражена гетерогенність (різномірність) складу спільноти, яка виявляється в «порушенні» меж між всіма існуючими в суспільстві соціальними, демографічними, політичними, регіональними, освітянськими та іншими групами.

Враховуючи виділені особливості спільнот, ми визначаємо «соціальну творчість» як діяльність зі створення сукупності властивостей та особливостей соціальних відносин, що інтегрована індивідами або спільнотами у процесі спільної взаємодії в конкретних умовах, яка виявляється в *генерації соціальних інновацій* (результат соціальної творчості) через *здійснення соціального навчання* (механізм процесу соціальної творчості).

Спираючись на таке визначення соціальної творчості, розглянемо детальніше, механізм генерації соціальних інновацій а також – соціальне научіння як технологію реалізації соціальної творчості

Особливості психологічних механізмів генерації соціальних інновацій. Інновації завжди супроводжуються абсолютним переглядом застарілих положень і норм, утворенням нових угруповань. Історія знає багатьох реформаторів, які залишили свої наукові напрацювання щодо суспільних перетворень. Соціальні інновації стали активно досліджуватись у ХХ ст. Термін «соціальна інновація» в його сучасному значенні пов'язують з іменем Мухаммеда Юнуса, автора концепції мікрокредитів, лауреата нобелівської премії миру за спасіння від злиднів мільйонів людей (2006). Соціальні інновації – це процеси, результатом яких стають істотні зміни у взаємодії між людьми, групами, що сприяють формуванню нових зв'язків і відносин між ними, спрямованих на задоволення нових потреб, нових норм, появи нових організацій та зв'язків більш високого рівня.

Соціальні інновації ми розглядаємо як той вид змін, що відбувається у соціальній сфері суспільства, в якій здійснюються процеси віднаходження і впровадження рішень, спрямованих на забезпечення різного типу соціальних послуг громадянам, на організацію та розвиток соціальних практик. Соціальні інновації за причинами прийнято класифікувати на природно-історичні та проектні. Перші визрівають у наслідок функціонування механізму суспільної самоорганізації. Проектні – ініціюються суб'єктами управління. Соціальні інновації можуть привести до певних результатів за умови, якщо вони спираються на відповідні зміни у моделях поведінки суб'єктів мікрорівня. Спектр соціальних інновацій широкий і різноманітний, він охоплює усі сфери життєдіяльності людини та суспільства: від мікрофінансування до онлайн-торгівлі, від нових моделей догляду за людьми похилого віку до інноваційних розробок у галузі охорони здоров'я, від спільного виробництва до краудфандінгу.

Слід звернути увагу на те, що соціальні інновації мають більше форм практичного застосування, ніж теоретичного обґрунтування, що ставить перед спеціалістами задачу фундаментальних досліджень питань психологічних механізмів генерації соціальних інновацій. Продуктивною у дослідженні останніх може бути методологія конструктивістського напрямку в соціальній психології.

Особливості механізму генерації соціальних інновацій у контексті конструктивістської парадигми. Конструктивістська парадигма стала домінуючою в соціально-психологічних дослідженнях у другій половині ХХ ст. Поняття «конструктивізм», яке означає конструювання людьми соціальної реальності, введено в психологію американським соціальним психологом К. Гергеном (1973), а пізніше знайшло подальше обґрунтування в роботах англійського соціального психолога Р. Харре (1992) [13], а також у концепції соціальних репрезентацій С. Московічі. Згідно з концепцією С. Московічі, репрезентації є відтворенням реальності у міжособистісній взаємодії членів певної спільноти. Взаємодіючі суб'єкти через соціальні репрезентації відтворюють, ніби знову створюють об'єкти, людей, події оточуючого світу. Активний характер соціальних репрезентацій виявляється не тільки в тім, що вони реконструюють елементи зовнішнього світу, а також і в тому, що вони надають смислу поведінці особи, інтегрують людину в систему соціальних відносин, тобто орієнтують і спрямовують діяльність людини. Реальний зміст соціальних репрезентацій залежить від групових процесів,

зокрема, від того, як структурована група. У внутрішньогруповій міжособистісній взаємодії соціальні репрезентації визначають поле можливих комунікацій, цінностей або ідей, що представлені в точках зору і поділяються членами групи, тим самим спрямовуючи і регулюючи їх поведінку.

Важливим об'єднуючим принципом конструктивістських концепцій є онтологізація людських взаємодій. Система репрезентацій, яка за логікою концепції стала «об'єктивною реальністю», детермінує зміст соціальної взаємодії [9; 10]. У процесі взаємодії індивідів у спільноті створюється інтерсуб'єктивний простір як суб'єктивоване середовище. Це суб'єктивоване середовище створюється в результаті зіткнення, зіставлення, порівняння його суб'єктів. На думку М.С. Кагана, сутність цього процесу полягає не просто в факті передачі і прийому інформації, а у створенні «нової» інформації, загальної для суб'єктів взаємодії і такої, що породжує їх спільноту [4]. У процесі діяльності члени спільноти обмінюються не тільки інформацією, а й різними діями. Ці дії забезпечують планування спільної діяльності, її координацію і розподіл функцій. За їх допомогою здійснюється взаємне стимулювання, взаємний контроль та взаємодопомога у процесі розв'язання спільного завдання. Це передбачає, що кожен з учасників взаємодії робить свій внесок у його розв'язання, що забезпечує більшу ефективність порівняно з індивідуальним виконанням завдань. Отже, взаємодія індивідів у спільноті розуміється не як проста символічно-поведінкова інтеракція, а як трансцендентальне взаємопроникнення, як взаємне зумовлювання їх поведінки

Спільнота – це не просто територія, на якій розміщуються її суб'єкти, а соціально-психологічний простір як надіндивідне соціальне утворення, в якому переплітається матеріальне і ідеальне, економічне і моральне, нормоване і особистісне тощо. Про цей феномен можна сказати, що він є «суб'єктивованим середовищем», тобто середовищем, яке представлено у свідомості, засвоєне і доповнене, а точніше: «народжене», створене, сформоване членами спільноти відповідно з їх життєвими принципами, цінностями й цілями. Визначаючи характерні особливості феномену і поняття «простір», В.Є. Ключко зауважує, що «простір» відрізняється від «середовища», від оточуючої людини дійсності, «об'єктивної реальності» тим, що для опису останніх достатньо чотирьох координат – трьох просторових і часу. Соціально-психологічний простір включає в себе, як мінімум, ще три суб'єктивні координати – значення, смисл, цінність, а це означає, що його пронизано емоціями, завдяки яким предмети, носії цих надчуттєвих якостей стають доступними нашій свідомості [5].

У зв'язку з аналізом змісту спілкування Б.Ф. Ломов звертає увагу на характеристику такого соціально-психологічного феномену як *сукупний суб'єкт*, показуючи особливості його формування і розвитку, роль у впливі на окрему особистість. Здійснений Б.Ф. Ломовим аналіз загальної цілі як системотворчого фактора сумісної діяльності, що об'єднує людей, які спілкуються, в єдиний сукупний суб'єкт, є вагомим внеском в розуміння ролі породжуючої функції інтеріндивідної взаємодії. У зв'язку з цим слід згадати думку Б.Ф. Ломова щодо узгодженості цілей суб'єктів міжособистісних відносин. Ця узгодженість потрібна для організації конкретної сумісної взаємодії, в якій виникає єдине соціально сумісне, яке презентує кожному із її учасників дещо зі створеного ними єдиного простору. В цьому плані у визначенні змісту взаємодії індивідів спільноти стає важливим питання різних ситуацій спілкування. Загальноприйнятою у науці є точка зору про ефективність взаємодії у ситуації діалогу. В діалогічному спілкуванні відбувається

відкриття людиною іншої реальності, яка відрізняється від самої себе і своїх проєкцій. Перш за все – це відкриття реальності іншої людини, її думок, почуттів, уявлень про світ і як наслідок – відкриття нових горизонтів оточуючого світу. Тому діалогічний стиль взаємодії – це така форма соціальної взаємодії, яка виводить індивіда на рівень єдності з родом, колективом, соціумом. Діалогічна взаємодіяльність є завжди діяльністю по залученню до загальних цілей і загальних цінностей. В цьому якраз виявляється зміст діалогічного спілкування, його спрямованість, його культурно-виховний ефект. Звідси впливає важливість практичної організації форм і засобів діалогічного спілкування, завдяки якому передаються культурні цінності, способи діяльності, моральні норми від однієї особистості до іншої, від покоління до покоління. Інша ситуація, в якій здійснюється процес міжособистісного спілкування, може бути визначеною як діалог, орієнтований на взаєморозуміння. Це ситуація міжособистісної взаємодії, яка потребує не просто категоризації особи, що сприймається і співвіднесення її з певною групою або роллю, але й розуміння, встановлення довірливих відносин в процесі спілкування або сумісної діяльності. В цій ситуації діють такі механізми: ідентифікація, емпатія, аттракція, соціальна рефлексія.

Соціальне навчіння як технологія реалізації соціальної творчості. Як уже було зазначено, соціальні інновації можуть привести до певних результатів за умови, якщо вони спираються на відповідні зміни у моделях поведінки суб'єктів мікрорівня. Це потребує застосування певних технологій впливу на суб'єктів спільнот з метою модифікації їх поведінки, зміни умов для подальшого удосконалення діяльності. В цьому плані ефективними можуть бути *технології моделюючих впливів* на особистість, популярність яких виявилась у середині ХХ ст.

Однією з відомих теорій моделювання поведінки є соціальна когнітивна теорія соціального навчіння. Як відомо, суттєвий внесок в теорію навчіння вніс Б.Ф. Скіннер. Доробок, який здійснила в цю теорію когнітивістська школа, містить дослідження процесу здобуття нового знання у моделях навчіння А. Бандури. Модель, за А. Бандурою, – це все те, що передає інформацію спостерігачеві, тобто моделлю може бути людина, тварина, фільм, художнє полотно, ситуація, газетна стаття, опис, схема, інструкція, телепередача тощо. Серед цих моделей важливо виділити в ракурсі нашого дослідження теорію інтерсуб'єктивності, базові положення якої ґрунтуються на ідеї здатності людини усвідомлювати суб'єктивність і інтенціональність інших і відповідно координувати свої настанови з настановами іншого задля включення їх у інтерсуб'єкту взаємодію. Друга – це модель збагачувального навчіння (Е. Гельфман, М. Холодної), насамперед, у версії «проблематизуючого збагачення», спрямованого на пошук оригінальних пояснень, нових смислів і альтернативних пояснень тощо.

У другій половині 70-х рр. французькі соціологи Мішель Крозьє і Ерхард Фрідберг створили теорію «колективного навчання», в якій доводиться, що соціальні зміни є результатом творчої діяльності людей, продуктом їх винахідництва, пошуку інновацій. На їх погляд, зміни у суспільстві – це безперервна структуралізація і переструктуралізація того середовища, в якому люди здійснюють певні дії, щоб знайти вирішення своїх проблем і задач. Автори цієї теорії ввели поняття «суспільство, що навчає», розуміючи колективне навчання як один із фундаментальних механізмів соціальної самотрансформації.

У своїй теорії Крозьє відстоює нову логіку перетворень, виходячи з реалій постіндустріальних суспільств. Він робить акцент на людських аспектах соціального розвитку суспільства і обґрунтовує необхідність нового підходу до використання людських ресурсів через «обережну» стратегію «навчання» індивідів новій поведінці і новим моделям взаємин у соціальному просторі. Крозьє вважає, що активне втручання держави в економіку повинно бути повністю переосмислено, тому що технократи, яким би розумом вони не відрізнялись, не мають ні компетенції, ні необхідної свободи духу для того, щоб приймати рішення від імені практиків.

У теоріях моделювання поведінки поняття «научіння» є родовим для групи понять, що визначають процес набуття індивідуального досвіду або ж його результат. Сутність феномену научіння полягає в наступному: 1) научіння – це набуття знань шляхом когнітивного опрацювання інформації; 2) научіння відбувається в процесі спостереження за поведінкою інших людей (моделлю) і можливе без спеціального підкріплення чи наслідування; 3) позаяк поведінка є продуктом особистості і середовища і впливає як на середовище, так і на особистість; 4) у процесі научіння слід зосереджуватись на динамічних характеристиках середовища, особистості і поведінки.

Успішність соціального научіння визначається не лише адекватністю технологічних прийомів, а й індивідуальним досвідом та організацією середовища, чутливого до тих паттернів поведінки, які формуються.

Досліджуючи сучасний простір декларованих соціальних цілей та цінностей деяких освітянських спільнот І.В. Жадан показує, що декларовані цінності не перетинаються з простором цінностей та способів реальної міжособистісної взаємодії. Знання, які здобуваються молоддю в освітянському просторі не підкріплюються в індивідуальному досвіді. Водночас механізми соціалізації (наслідування, навіювання, зараження, ідентифікація) функціонують у реальних умовах і забезпечують сприйняття наявних норм і способів поведінки [11].

Невідповідність індивідуального досвіду задекларованій моделі бажаного майбутнього викликає відчуття розгубленості, знецінення і недосяжності поставленої мети. Саме тому потрібно наголосити, що забезпечення практик бажаної поведінки досягається за умови підкріплення її моделі в індивідуальному досвіді членів спільноти, іншими словами, на мікросоціальному рівні повинна існувати зацікавленість у сприйнятті моделей поведінки, які декларуються.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

1. Соціальну творчість визначено як діяльність спільноти, результатом якої є створення інновацій у соціальних відносинах, що конструюється у міжособистісній взаємодії членів спільноти. Соціальні інновації як результат соціальної творчості спільноти розглядаються як нова сумісно створена система характеристик відносин між членами спільноти, що інтегрується ними у процес їх спільної взаємодії, детермінуючи якісні зміни життєдіяльності та подальший розвиток спільноти.

2. З визначення соціальної творчості як діяльності окремих індивідів зі створення надіндивідуального загально нового феномену, постає питання співвідношення індивідуальної і соціальної творчості, відповідь на яке визначає особливості технологій впливу на спільноту з метою реалізації її творчих можливостей. В аналізі співвідношення соціальної творчості з особливостями дії окремих членів спільнот розглянуто механізми

генерації соціальних інновацій а також – соціальне научіння – як технологію реалізації соціальної творчості.

3. Продуктивною у дослідженні механізмів генерації соціальних інновацій визнано методологію конструктивістського напрямку в соціальній психології, важливим об'єднуючим принципом якої є онтологізація людських взаємодій, яка розуміється як створення в інтеріндивідній взаємодії надіндивідного феномену (нового соціально-психологічного простору).

4. Зазначено, що соціальні інновації можуть привести до певних результатів за умови, якщо вони спираються на відповідні зміни у моделях поведінки суб'єктів мікрорівня. В цьому плані ефективними зазначаються технології моделюючих впливів на особистість, зокрема, теорії соціального научіння як впливи на суб'єктів спільнот з метою модифікації їх поведінки, зміни умов для подальшого удосконалення діяльності.

Перспективою подальшого дослідження проблеми може бути аналіз феноменологічних особливостей як певних закономірностей научіння у системі практик / пояснення процесу соціальної колективної творчості окремих спільнот.

Список використаних джерел

1. Брунер Дж. Психология познания. За пределами непосредственной информации / Дж. Брунер: Пер с англ. И. Бабицкого. – М.: Прогресс, 1977. – 411 с.
2. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / М. Вебер. – К.: Основи, 1994. – С. 11.
3. Etzioni A.V. The active society. – New York, 1968.
4. Каган М.С. Философская теория ценности / М.С. Каган. – СПб.: Петрополис, 1997. – С. 149-150.
5. Ключко В.Е. Ментальное пространство как предмет профессионально-психологического осмысления / В.Е. Ключко // Личность в парадигмах и метафорах: ментальность-коммуникация-толерантность. – Томск.: Томский университет, 2002. – С. 30-44.
6. Крозье М. Современное государство – скромное государство. Другая стратегия изменения / М. Крозье // Свободная мысль. – 1993. – № 11. – С. 35-43.
7. Merkel W. Systemwechsel und Zivilgesellschaft. Welche Zivilgesellschaft braucht die Demokratie? / W. Merkel, H. Lauth // Aus Politik und Zeitgeschichte. – 1998. – № 6. – S. 3-12.
8. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс / С. Московичи. – М.: Академический проект, 1996. – 396 с.
9. Московичи С. От коллективных представлений к социальным / С. Московичи // Вопросы социологии. – 1992. – Т. 1. – С. 82-96.
10. Московичи С. Социальные представления: исторический взгляд / С. Московичи // Психологический журнал. – 1995. – Т. 16. – № 1. – С. 3-18; № 2. – С. 3-14.
11. Соціальне научіння: механізми розвитку політичних ставлень молоді [наук.-метод. посіб.] / І.В. Жадан, І.А. Дідук, С.І. Позняк та ін.; за ред. І.В. Жадан. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. – 352 с.
12. Хараш А.У. «Другой» и его функция в развитии «Я» // Общение и развитие психики. – 1986. – С. 31-46.
13. Харре Р. Метафизика и методология: некоторые рекомендации для социально-психологического исследования / Р. Харре // Социальная психология: саморефлексия маргинальности: хрестоматия / ред. М.П. Гапочка; сост. Е.В. Якимова. – М.: ИНИОН, 1995. – С. 74-93.
14. Штомпка П. Социология социальных изменений / П. Штомпка. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 416 с.

References transliterated

1. Bruner Dzh. Psihologija poznanija. Za predelami neposredstvennoj informacii / Dzh. Brunner: Per s angl. I. Babickogo. – М.: Progress, 1977. – 411 s.
2. Veber M. Protestantska etyka i dukh kapitalizmu / M. Veber. – K.: Osnovy, 1994. – S. 11.
3. Etzioni A.V. The active society. – New York, 1968.
4. Kagan M.S. Filososfskaja teorija cennosti / M.S. Kagan. – SPb.: Petropolis, 1997. – S. 149-150.

5. Klochko V.E. Mental'noe prostranstvo kak predmet professional'no-psihologicheskogo osmyslenija / V.E. Klochko // Lichnost' v paradigmah i metaforah: mental'nost' -kommunikacija-tolerantnost'. – Tomsk.: Tomskij universitet, 2002. – S. 30-44.
6. Kroz'e M. Sovremennoe gosudarstvo – skromnoe gosudarstvo. Drugaja strategija izmenenija / M. Kroz'e // Svobodnaja mysl'. – 1993. – № 11. – S. 35-43.
7. Merkel W. Systemwechsel und Zivilgesellschaft. Welche Zivilgesellschaft braucht die Demokratie? / W. Merkel, H. Lauth // Aus Politik und Zeitgeschichte. – 1998. – № 6. – S. 3-12.
8. Moskovichi S. Vek tolp. Istoricheskij traktat po psihologi mass / S. Moskovichi. – M.: Akademicheskij proekt, 1996. – 396 s.
9. Moskovichi S. Ot kollektivnyh predstavlenij k social'nym / S. Moskovichi // Voprosy sociologii. – 1992. – T. 1. – S. 82-96.
10. Moskovichi S. Social'nye predstavlenija: istoricheskij vzgljad / S. Moskovichi // Psihologicheskij zhurnal. – 1995. – T. 16. – № 1. – S. 3-18; № 2. – S. 3-14.
11. Sotsialne nauchinnia: mekhanizmy rozvytku politychnykh stavlen molodi [nauk.-metod. posib.] / I.V. Zhadan, I.A. Diduk, S.I. Pozniak ta in.; za red. I.V. Zhadan. – Kirovohrad: Imeks-LTD, 2012. – 352 s.
12. Harash A.U. «Drugoj» i ego funkcija v razvitii «Ja» // Obshhenie i razvitie psihiki. – 1986. – S. 31-46.
13. Harre R. Metafizika i metodologija: nekotorye rekomendacii dlja social'no-psihologicheskogo issledovanija / R. Harre // Social'naja psihologija: samorefleksija marginal'nosti: hrestomatija / red. M.P. Gapochka; sost. E.V. Jakimova. – M.: INION, 1995. – S. 74-93.
14. Shtompka P. Sociologija social'nyh izmenenij / P. Shtompka. – M.: Aspekt Press, 1996. – 416 s.

Moskalenko V.V., Sylva T.I. Features of the communities' social creativity: theoretical and methodological aspects. The social creativity of communities is being considered in the lenses of constructivist paradigm as the direction in social psychology. Social creativity is defined as the activity of the community, the result of which is the creation of innovations in social relations, being constructed in the interpersonal interaction of the community members. Social innovations as a result of the community's social creativity are considered as a newly established system of relations' characteristics between the community members. This new system integrates them into the process of their joint interaction, determines the qualitative changes in life and the further development of the community.

From the definition of social creativity as the activity of individuals for the creation of an entirely new phenomenon, the question arises of the relationship of individual and social creativity, the answer to which defines the peculiarities of technologies of influence on the community in order to realize its creative potential. The mechanisms of generation of social innovations as well as – social education as a technology for the implementation of social creativity – is considered in the article through the analysis of the relationship of social creativity with the peculiarities of the actions of individual members of the community

Productive in the study of the mechanisms of generating social innovations is recognized methodology of the constructivist paradigm in social psychology; an important unifying principle is «the ontologization» of human interactions, which is understood as the creation of a meta-individual phenomenon (new socio-psychological space) within inter-individual interactions.

It is noted that social innovations can lead to certain results, provided that they are based on appropriate changes in the behaviour patterns of micro-level entities. In this sense, effective technologies of modelling influences on personality, in particular, the theory of social learning as influences on subjects of communities with the purpose of their behaviour modification together with the conditions' changes aimed at further activities improvement.

The prospect of further study of the problem may be the analysis of phenomenological peculiarities as certain regularities of learning in the system of practices / explanation of the process of social creativity of the particular communities.

Key words: social creativity, community, interpersonal interaction, constructivist paradigm, social learning, social innovations.